

مجموعه کتاب‌های برنامه تلویزیونی «معرفت»

دفتر سوم

راز هستی

دیدگاه‌های فلسفی
استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی

تألیف و تدوین:
دکتر اسماعیل منصوری لاریجانی

سروش

تهران ۱۳۹۵

شماره ترتیب انتشار: ۱۷۱۹

ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۱۳ -

راز هستی: دیدگاه‌های فلسفی استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی؛ در گفتگو با اسماعیل منصوری لاریجانی. تهران: صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش، ۱۳۹۵.

۳۰۴ ص. / مجموعه کتاب‌های برنامه تلویزیونی معرفت؛ دفتر سوم

ISBN: 978-964-12-1152-5

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۱۳ - مصاحبه‌ها؛ هستی‌شناسی (فلسفه اسلامی)؛ وحدت وجود (فلسفه اسلامی)؛ منصوری لاریجانی، اسماعیل، ۱۳۳۷ - مصاحبه‌گر؛ صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سروش.

رده‌بندی کنگره: ۵هـ / ۱۳۰۳ BBR

رده‌بندی دیویی: ۱۸۹/۱

شماره کتاب‌شناسی ملی ۴۵۵۷۹۱۷

انتشارات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

تهران، خیابان استاد شهید مطهری، تقاطع خیابان شهید دکتر مفتاح، ساختمان سروش

مرکز پخش: ۸ - ۸۸۳۴۵۰۶۴ / سامانه پیامکی: ۳۰۰۰۵۳۵۶ / <http://www.soroushpublishing.co.ir>

عنوان: راز هستی

دیدگاه‌های فلسفی استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی

تحقیق و تدوین: دکتر اسماعیل منصوری لاریجانی

ویراستار: مریم عابدی ولوجردی

صفحه‌آرا: مریم موسوی / طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

چاپ اول: ۱۳۹۵ / قیمت: ۱۶۰/۰۰۰ ریال

این کتاب در پانصد نسخه در چاپخانه انتشارات سروش لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.

همه حقوق محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۲-۱۱۵۲-۵

فهرست

۱۳	 سخن ناشر
۱۵	 مقدمه

گفت‌وگوی ۱

۲۱	 بداهت وجود
۲۲	 تفاوت «مفهوم» وجود و خود «وجود»
۲۳	 بداهت یعنی چه؟
۲۴	 در تصورات حکم نیست
۲۵	 تصورات نه مستلزم صدق است نه کذب
۲۶	 عالم تصورات و عالم تصدیقات از هم جداست
۲۷	 ملاصدرا و مسئله وجودشناسی
۲۷	 مسائل هستی و بداهت وجود از دیدگاه خواجه نصیرالدین طوس
۲۸	 قامت هستی بلندتر از قبای ذهن ماست
۲۵	 نسبت هستی با خداوند
۳۲	 خدا رفیع‌تر از توان فکر شماست
۳۲	 تصور هستی، قبل کل تصور و قبل کل متصور
۳۳	 آیا من نخستین پایه ادراک هستم؟
۳۴	 شیخ‌الرئیس و انسان معلق

گفت‌وگوی ۲

- ۳۹ بداهت وجود و آیه «شَهِدَ اللَّهُ»
 ۴۰ افعال حق منسلخ از زمان است
 ۴۰ درک حضور با حصول میسر نیست
 ۴۱ علم حضوری انسان تابعی از علم حضوری حق
 ۴۳ تفاوت نظر با شهود
 ۴۴ کسی که حق را ندارد، خود را ندارد
 ۴۶ اساس علم، حضور است
 ۴۶ نزد، کمترین موجود به حق، انسان کامل است
 ۴۹ رازن، خاصیت علم است
 ۵۰ موسیقی نوازن کلمات
 ۵۰ فقط انسان همان نیست که هست!
 ۵۲ علامه طباطبائی را آیه «شَهِدَ»
 ۵۴ انبیا میزان آفرینش هستند
 ۵۴ کارکرد عقل و عشق در وجود
 ۵۵ کسانی که متوقف می‌مانند تعارض می‌بینند
 ۵۶ دوست نزدیک‌تر از من به من است

گفت‌وگوی ۳

- ۶۱ هیچ حقیقتی روشن‌تر از خداوند در عالم هستی وجود ندارد
 ۶۲ بداهت مفهوم و بداهت تحقق در وجود
 ۶۴ ضرورت ازلی و مفاهیم بنیادین ثلاثه
 ۶۶ اقسام ضرورت
 ۶۸ عرفان عقلی بوعلی
 ۷۴ آیا بوعلی در صف مشائیان است؟

گفت‌وگوی ۴

- ۷۹ برهان صدیقین در منظر صدرای بوعلی
 ۸۱ همه چیز از یک حضور می‌آید
 ۸۳ نمایشگاه آفاقی و انفسی
 ۸۵ معنای «کفایت الهی» در مثنوی
 ۸۶ تنفس صبح و نای وجود انسان کامل

- ۸۷ رجوع به برهان صدیقین
- ۸۸ فلسفه ارسال رسل و انزال کتب
- ۹۰ حق تعالی انسان را بر وزان خود آفرید
- ۹۱ گرفتاری ما فراموشی ماست
- ۹۲ قالوا بلی، زبان فطرت بود
- ۹۴ من آن شب چراغ سحرگاهی ام
- ۹۶ بسمان آلت و ابزار فکر و ذکر
- ۹۸ باید کرد؟

گفت و گوی ۵

- ۱۰۱ انحصار وجود و وجود حق تعالی
- ۱۰۴ عینیت خو با اش در ظهور
- ۱۰۶ اصلاً تمام اشکالات اینجا حل می شود
- ۱۰۷ از معیت کی کنم من فتم را
- ۱۰۹ وجود اشیا در علم حق تعالی ما اعیان ثابت است
- ۱۱۱ شیخ شهید و ادراکات شهودی
- ۱۱۳ کلمه وجود در قرآن به کار نرفته است

گفت و گوی ۶

- ۱۱۹ تفاوت در تلقی بداهت در اندیشه بزرگان
- ۱۲۰ خود ظهور صفت است
- ۱۲۰ مقام ذات، مقام سکوت است
- ۱۲۲ یک لحظه تصور کنید که اصلاً ادراکی در عالم نباشد
- ۱۲۲ ظرایفی از آیه «كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ»
- ۱۲۵ نسبت عالم با حق تعالی
- ۱۲۷ سید حیدر و مسئله وجه
- ۱۲۹ اصلاً چرا ما می توانیم درک کنیم؟
- ۱۳۱ حضرت ابراهیم و مقام خلقت
- ۱۳۳ انسان فهرست اسرار عالم هستی است
- ۱۳۴ از تو جهان پر است و جهان از تو بی خبر

گفت‌وگوی ۷

- ۱۳۷ آرای مختلف در باب تجلی
- ۱۳۸ بررسی نسبت اثر و مؤثر، رابطه مخلوق با خالق
- ۱۴۰ موج دریاست عجب آنکه نباشد دریا
- ۱۴۲ عطای فیض الهی به قدر قابلیت است
- ۱۴۳ طرح یک سؤال
- ۱۴۴ تخت بلقیس و مسئله خلع و لبس
- ۱۴۶ ماسدرا حرکت جوهری و اتصال ذاتی
- ۱۴۸ مفهوم نو شدن
- ۱۵۰ رحمت عام و رحمت خاص حق

گفت‌وگوی ۸

- ۱۵۳ سماع و رؤیت نفس الهی
- ۱۵۶ درک زیبایی‌های توحیدی
- ۱۵۸ تقدم سمع بر بصر
- ۱۵۹ مرجع کلام عقل است و مرجع امر - اس
- ۱۶۰ تجلی اتم حق در کلام
- ۱۶۱ معنای لغوی «کلمه»
- ۱۶۲ مراتب مترتب بر کلمه
- ۱۶۲ معلم ملائکه
- ۱۶۴ آرای سید حیدر آملی در باب «کلمه»
- ۱۶۵ طبیعت، کتاب تکوین الهی
- ۱۶۶ آغاز شکوفایی هستی با کلام و نغمه
- ۱۶۷ در معنی «طبیعت»
- ۱۶۸ ظهور مراتب مختلف وجودی

گفت‌وگوی ۹

- ۱۷۴ تو خود حجاب خودی ...
- ۱۷۷ رأی علامه طباطبایی در باب اندکاک جبل
- ۱۷۷ کوه، عارف‌ترین موجود در عالم آفرینش است
- ۱۷۸ وحدت حواس در مقام رفعت
- ۱۷۹ آیا حضرت موسی (ع) تمنای امر محال کرد؟

- این رفعت، نماد یک رفعت معنوی است..... ۱۸۰
 فروغ تجلی بسوزد پر م..... ۱۸۲
 انسان خدّ یَقِف ندارد..... ۱۸۳
 ضَعَق، مقام «بی خودی» است..... ۱۸۳
 رفعت شهود زبان..... ۱۸۴
 فتای فی الله و ورود به ساحت وحدت..... ۱۸۵
 بدفهمی از عرفان گاهی سر از شرک درآورده است..... ۱۸۵
 ظاهر و معانی در مقید..... ۱۸۷
 همه عرفان همین جاست..... ۱۸۸

گفت و گوی ۱۰

- تأملی دوباره بر وجه نمادین کوه..... ۱۹۱
 آیا حضرت مری (ع) پرواک وجه حق را در کوه شنید؟..... ۱۹۳
 وجه صرفی «وجه»..... ۱۹۴
 جنبه منطقی «وجه»..... ۱۹۵
 عالم با خداوند چه نسبتی دارد..... ۱۹۶
 ما اسیر آنچه خود ساخته‌ایم، شده‌ایم..... ۱۹۸
 غلبه نکردن مخلوق بر خالق در صفت الهی..... ۱۹۹
 هست، همیشه هست و نیست، هیچ‌گاه نیست..... ۲۰۰
 فنا یعنی تغییر وضعیت..... ۲۰۱
 نفی قول سوفسطاییان..... ۲۰۲
 وصول به حقیقت و اسقاط تکلیف؟..... ۲۰۳
 تکلیف یعنی چه؟..... ۲۰۴
 قوت اصلی بشر، نور خداست..... ۲۰۷
 همه چیز از طرف «او» عام است..... ۲۰۸
 اسماء الله و اسم اسم..... ۲۰۹
 اسم اعظم چیست؟..... ۲۰۹

گفت و گوی ۱۱

- بررسی نسبت موجودات با خدا..... ۲۱۲
 شدت ظهور موجب پنهانی است..... ۲۱۳
 کجا ایستاده‌ای و درباره وجود صحبت می‌کنی؟..... ۲۱۴

- ۲۱۸.....تو نوری غیر هستی نداری که روی هستی بیفکنی
- ۲۱۸.....موجود، بدون وجود، موجود نیست
- ۲۱۹.....عنایت پروردگار چیست؟
- ۲۲۲.....حق تعالی به خویشتن توجه کرد
- ۲۲۳.....هیچ چیز از حوزه عنایت حق تعالی بیرون نیست
- ۲۲۴.....«توجه کردن» یعنی «به وجه نگریستن»
- ۲۲۵.....بیرون از فضای آگاهی چیزی نیست
- ۲۲۶.....فنا زدودن موانع است

گفت‌وگوی ۱۲

- ۲۲۹.....توجه مبدءات خدا از مجرای انسان کامل است
- ۲۳۱.....انسان، کون مع اهر
- ۲۳۲.....ترسیم قوس برین و نمود
- ۲۳۳.....بدون عبور از انسان کامل وصول به حق امکان ندارد
- ۲۳۴.....حصر ارتباط خدا با موجودات در انسان کامل
- ۲۳۵.....قضایای منطقی بحث
- ۲۳۶.....اشاعره و نقض علیّت
- ۲۳۶.....قول حکمای اسلامی در باب استلزام منطقی
- ۲۳۷.....مثال انسان نسبت به ادراکات مثال یک فایده است
- ۲۳۸.....ملاصدرا کمال استعداد را مقام تسلیم می‌داند
- ۲۳۹.....از حقوق اعتباری تا حق مطلق
- ۲۴۰.....نسبت حق و اخلاق
- ۲۴۱.....چرا اخلاق اسلامی هنوز پیرو اخلاق ارسطویی است؟
- ۲۴۲.....چهار فضیلت اخلاق ارسطویی

گفت‌وگوی ۱۳

- ۲۴۷.....تجربه دینی و عقل خودپسند
- ۲۴۸.....مراتب عقل؛ کدام عقل؟
- ۲۵۲.....وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ
- ۲۵۳.....آیا عقل در برابر وحی است؟
- ۲۵۵.....وحی، تنزل عقل است
- ۲۵۶.....عقل، مقول به تشکیک است

۲۶۰	 کلمات بزرگان را باید تفسیر کرد
۲۶۲	 عقل قدسی در مشرب ولایت
۲۶۳	 عقل سرخ، عقل ماست
۲۶۴	 شفاعت و انسان کامل
۲۶۴	 انسان کامل و مقام معیت

فهرست‌ها

۲۶۷	 فهرست آیات
۲۷۱	 فهرست روایات و ادعیه
۲۷۳	 فهرست اشعار
۲۹۵	 منابع
۲۹۹	 نمایه

www.ketabon.ir

سخن‌ناش

برنامه «معرفت» یکی از پربیننده‌ترین برنامه‌های سیمای جمهوری اسلامی ایران در بخش معارف است. این برنامه از سال ۱۳۸۸ به‌طور مستمر از شبکه چهار سیما پخش شده است. در این مدت بیان روان و شیوای استاد دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی در این برنامه، بسیار جذاب و کیف و سبکی از مخاطبان شده است. آنچه اکنون پیش روی شما خواننده فرهیخته قرار دارد، سومین مجلد از مجموعه کتاب‌های تولیدشده از برنامه‌های «معرفت» با عنوان راز هستی است. از ویژگی‌های بارز این مجموعه، بیان مطالب عمیق و کمی و عرفانی در قالب الفاظ و اصطلاحات روشن برای فهم دقیق مطلب برای اغلب مردم است. متون فلسفی و عرفانی همواره با پیچیدگی همراهند که موجب دوری توده مردم از این گونه مطالب می‌شود. البته پاره‌ای از پیچیدگی‌ها ضروری است؛ زیرا فهم دقیق حکمت از سویی به فراگرفتن مقدمات، و از سوی دیگر، به ذوق و استعداد خاص نیاز دارد. استقبال از این برنامه بار دیگر نشان داد که در میان ایرانیان بسیاری مردم فرهیخته‌اند که افزون بر ذوق و استعداد ذاتی، علاقه سرشاری به درک مبانی معرفتی، عرفانی و فلسفی دارند. این تجربه ثابت کرد که در صورت بیان درست عرفان اصیل، جایی برای پرورش و تبلیغ عرفان‌های دروغین نخواهد ماند.

این مجموعه برنامه‌ها به‌خوبی وفاق قرآن، عرفان و برهان را به مخاطب صاحب‌بصیرت نشان می‌دهد. پرداختن به آیات و روایات و اشعار بزرگان برای درک بهتر مطالب، از جمله ویژگی‌های این برنامه است. بیانات شیوای استاد غلامحسین ابراهیمی دینانی در پاسخ به پرسش‌های موشکافانه‌ای که آقای دکتر اسماعیل منصوری لاریجانی مطرح می‌کنند، روح مخاطب را با عمق مفاهیم حکمی آیات و روایات همراه می‌کند و افزون بر آن شعر و ادب نیز قریحه لطیف مخاطب ایرانی را می‌نوازد.

این مجلدات بر اساس مباحث مطروحه در برنامه «معرفت» تنظیم و غیر از دو یا سه جلد که درباره مسائل کلی معرفتی است، دیگر مجلدات به بررسی افکار و آرای اندیشمندان بزرگ اسلامی در حوزه حکمت و عرفان می‌پردازند. در ثبت و ویرایش گفته‌ها ضمن امانت‌داری، حالت صمیمی گفتار و دوری از تکلفات نوشتاری رعایت شده است.

انتشارات سروش

مقدمه

جهان بسیار رازآلود است، و به رغم اکتشافات و تعالی علوم در حوزه‌های مختلف، همچنان برای آن ناشوده مانده است. درواقع باید همه به حکمت شعر زیبا و حکیمانه خاند شیرازی گردن نهیم که گفت:

حدیث از مطرب و می‌گو و راز دهر کمتر جو
که کس نگشود و نگشاید به حکمت این معمارا

فلاسفه و حکما که موضوع تحقیق و شناسایی خود را جهان آفرینش و کشف حقیقت به طور مطلق قرار داده‌اند ناگزیر بوده‌اند نظام فکری خود را بر اصلی بدیهی استوار کنند، چرا که بدون تعریف و مفهوم‌شناسی اولیه از هستی، پایه‌گذاری نظام فکری و فلسفی ممکن نیست. ملاحظه می‌کنیم که حکیم ملاصدرا^(۱) نظام فکری خود را بر اصل بدیهی «وجود» مبتنی کرد و شیخ سهروردی این اصل بدیهی را «نور» نامید و سلسله عرفا، «تجلی» و ظهور حق را مبنای یافته‌های شهودی خود قرار دادند. از این جهت، بحث درباره بدیهیات و اینکه مفهوم بدیهی چیست و چرا می‌توان یک اصل بدیهی را مبنای یک نظام فکری و فلسفی قرار داد، و اینکه آیا اصولاً مفاهیم در ظرف

ذهن جای دارند یا در حوزه وجودشناسی، حاکی از این است که ما برای ایجاد یک نظام فلسفی با مفاهیم سروکار داریم. از همه مهم‌تر اینکه ملاک بدهات چیست؟ و بر مبنای بدهات چگونه قضایای تصویری و تصدیقی پدید می‌آیند؟ و همچنین چه رابطه‌ای بین اصول بدیهی با حقیقت وجودشناسی برقرار می‌شود؟ این‌ها مسائل مهمی در حوزه معرفت و هستی‌شناسی است که در سلسله گفت‌وگوهای ما با استاد حکیم و فرزانه دکتر ابراهیمی دینانی پی‌گیری می‌شود، و میزان صحت تأملات فلسفی به‌ویژه فیلسوفان اسلامی نظیر ابن‌سینا، شیخ سهروردی و ملاصدرا با ساحت آیات قرآن و روایات و نگاه معصومان^(ع) به‌عنوان شاخص و معیار معرفت‌شناسی سنجیده می‌شود و ظرفیت عدم، تنقید و تعامل آن دو در کشف حقایق و لایه‌های پنهان معرفت‌شناسی تعامل و بارشناسی می‌شود. حکیم ملاصدرا بین حکمت و دیانت تلازم و تعامل برقرار کرد هم به‌واسطه آیات قرآن کریم و روایات معصومان^(ع) اندیشه حکمی خود را درست بخشید، هم حکمت را بستر گسترش دیانت قرار داد، اگرچه اسلام به‌طور ذاتی حکمت عقلانیت است. در ادامه این مباحث، رابطه هستی با -وقتی- بررسی می‌شود: اصولاً خدایی که خالق و پروردگار آفرینش است چه نسبتی با مخلوقات خود دارد؟ آیا این رابطه، علی و معلولی است یا رابطه حدوث و قدم است؟ یا به تعبیر عرفا رابطه مظهر با مظاهر است؟ این‌ها نکات کلیدی در مهم بحث ما در گفت‌وگوی برنامه معرفت است.

در عالم آفرینش اسراری هست که همه حکما و عرفا و حتی دانشمندان علوم طبیعی به دنبال آن بوده‌اند و هستند. ملاصدرا این اسرار پنهان را «حکمت» می‌نامد و اعتقاد دارد که حکمت قائمه‌ای است که نظام هستی بر آن استوار است. اگر کسی بفهمد که در حکمت ملاصدرا «وجود» چه معنایی دارد، فهم حکمت و اسرار آفرینش برای او آسان می‌شود. وجود در حکمت ملاصدرا با هستی فرق دارد در صورتی که در بادی امر بین معنای وجود و

هستی فرقی مشاهده نمی‌شود. خود ملاصدرا درباره وجود می‌گوید: وجود اساس فلسفه و اساس دین‌شناسی و محور اصلی توحید و علم معاد است و کسی که حقیقت وجود را نفهمد، قادر به ادراک فلسفی و فهم دین و توحید و معاد نخواهد شد. همچنین، به بحث مهم تجلی حق تعالی و کیفیت ظهور آن در موجودات و اعیان ممکنات در عالم هستی می‌پردازیم.

همان‌طور که می‌دانید، تجلی معمولاً جلوه در دیدن و رؤیت با بَصَر دارد و انتظار مخاطب از بحث تجلی همین فرض است، درحالی‌که حق تعالی در همه ممکنات گوش و قلب ما نوعی تجلی و ظهور دارد و حتی تأثیر آن در گوش بیشتر است. به قول جناب مولوی: آدمی فربه شود از راه گوش. حتی در بوی خوش و زائد هم نوعی تجلی متصور است، چنان‌که مولوی می‌گوید:

بین آن است که او بویی برد

بوی او را جاب کویی برد^۱

در آیه شریفه: «... إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يَسْفَ...»^۲ به همین معنا اشاره دارد یا داستان او پس قرنی که پیامبر اکرم (ص) درباره او فرمود: «إِنِّي أَشْتُمُّ رَائِحَةَ الرَّحْمَنِ مِنْ قَبْلِ الْيَمَنِ»^۳ به «تصور حسن با حلقه» مربوط می‌شود. اگرچه معیار تشخیص زیبایی در همه آن‌ها عقل است، اما عترت حس به درک این زیبایی نایل می‌شود که خود از همه ناخالصی‌ها و کج‌اندیشی‌ها مرسته باشد، به قول جناب مولوی:

باده دُرْدآلودتان مجنون کند

صاف اگر باشد ندانم چون کند^۴

نکته مهم در همه تجلیات حسی آن است که حضرت موسی (ع) اول کلام حق را استماع کرد، کَلِمَةُ رَبِّهِ، پس از آن تشنه تجلی دیدار شد. در حقیقت

۱. مولوی، مثنوی، دفتر اول، بخش ۱۸.

۲. یوسف/ ۹۴ (... بوی یوسف می‌شنوم).

۳. ابن ابی فراس، مجموعه ورام، ص ۱۵۴، (به درستی که بوی رحمان از جانب یمن به مشام من می‌رسد).

۴. مولوی، مثنوی، ...

اصل سَماع همان ندای میثاق است، اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ^۱ این «اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ» همان «کُن» وجودی است که حکما و عرفا می گویند اگر بنده ندای «کُن» را استماع نمی کرد، اصل میثاق منعقد نمی شد. بنابراین، تجلی سماعی بر بقیه تجلیات حسی تقدم دارد و «شناخت مرجع تجلیات شنیداری و دیداری» از بحث های نوشتار پیش روست.

ممکنین، به اعتبار «کُن وجودی»، کلمات، نسخه مکنون عالم آفرینش اند و حامل اسرار و معانی فراوان که فقط با شنیدن ندای معشوق خود را باز می کنند و اسرار پنهان خود را آشکار می سازند. و کلمات الهی بی شمارند که همه دریا با اگر رکب و صحراها قلم شوند و بخواهند کلمات حق را احصا کنند، تمام می شود. «لَمْ يَحْزُقْ قَبْلَ أَنْ تَنْفُذْ كَلِمَاتِ رَبِّي».^۲ از این جهت «مفهوم کلمه و مراتب آن» در حساب معانی، از نگاه حکما و عرفا بررسی خواهد شد. در این نوشتار درباره «جزرها»، مختلف کن وجودی سخن به میان می آید که بهترین جلوه آن نغمه یا سمعه الهی است که در همه موجودات عالم جاری است، به طوری که روزبهان بقی، عارف شهیر، در کتاب مشرب الارواح می گوید: حق تعالی به زبان بهایم و پروردگان و به بان باد و خاک و ... به انسان پیام می رساند؛ یعنی همه آنچه در عالم آفرینش است ابزار و امواجی هستند که پیام حق را به ما منتقل می کنند. جناب مولوی باخا، بیا گفته است:

گفت پیغمبر که نَفَحَتْهَا حَقٌّ
اندرین ایام می آرد سن
گوش هُش دارید این اوقات را
درپذیرید این چنین نَفحات را
نَفحهای آمد شما را دید و رفت
هر که را می خواست جان بخشید و رفت

که اشاره است به حدیث نورانی پیامبر اکرم (ص) «إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ

۱. اعراف/ ۱۷۲. (... آیا من پروردگارتان نیستم؟ ...)

۲. لقمان/ ۲۷. (... دریا تمام می شود و سخنان پروردگارم پایان نمی یابد ...)

نَفَحَاتٌ إِلَّا فَتَعَرَّضُوا لَهَا»^۱. (برای شما در ایام عمر نفحاتی از جانب پروردگارتان هست، هشیار باشید که از آن نفحات بهره‌مند شوید).

یک چشم‌زدن غافل از آن ماه نباشد

شاید که نگاهی کند آگاه نباشد

در ادامه، به مفهوم طبیعت و بهار و به‌طور کلی مفهوم حیات از نگاه حکمی و تأولات قرآنی اشاره می‌شود که همه آن‌ها تجلیات مدام و آن‌به‌آن حضرت حق هستند که به طراوت و زیبایی‌های آفرینش می‌افزایند و در سایه این دواء فیض است که حیات موجودات در کائنات ادامه می‌یابد و عشق به‌عنوان جوهر حیات و حرکت طبایع موجودات متولد می‌شود که قوی‌ترین و تنهاترین جذبهٔ سوختی همهٔ موجودات و ممکنات در عالم آفرینش به‌سوی حق تعالی شمرده می‌شود. قول جناب مولوی:

ذره‌ذره کاندیدان ارض و سماست

جنس خود را همچو کار کهریاست

نوریان مر نوریان را جاذب‌اند

ناریان مر ناریان را الباند

«کشف راز هستی» موضوع اصلی مباحث پیش‌درست که امید داریم مورد توجه علاقه‌مندان قرار گیرد. تهیه و پخش برنامه‌های گفت‌وگو محور حول مباحث فلسفی و معرفتی مشکلات خاص خود را دارد که از مهم‌ترین آن‌ها جذب مخاطب عام و پاسخ‌گویی مناسب به نیازهای روز و رعایت حال حفظ ساحت مباحث فلسفی و رعایت قواعد کلی است به‌طوری‌که موجب رنجش خواص و محافل علمی و پژوهشی نشود. به‌حول وقوه الهی تاکنون این توفیق فراهم شده است که توانسته‌ایم توجه مخاطبان و علاقه‌مندان به مباحث کلی و فلسفی را جلب کنیم و در پی تقاضاهای مکرر مخاطبان محترم بوده است که مؤسسهٔ سروش انتشار این سلسله مباحث را تکفل کرده است.

که امید داریم در این امر مهم موفق باشد. نقد و اعلام نظر در همه مراحل اعم از پخش برنامه‌ها و چاپ اثر و محتوای مطالب و مانایی کتاب‌ها، همواره از شما دوستان صمیمی و حکمت‌پرور انتظار می‌رود.

اسماعیل منصوری لاریجانی

www.ketab.ir